

СІВЕРЯНСЬКІ ЛЕГЕНДИ

ОПОВІДКИ ПРО ГОРОДИЩЕ, ЩО В БАХМАЦЬКОМУ РАЙОНІ

У далеку сиву давнину, коли на просторах теперішньої України росли буйні трави вперемішку з дрімучими лісами, коли текли повноводні ріки, цілорічно поповнюючись водами з численних ярів, після славних походів київських князів і їх нащадків, в середині XIII століття в наш край прийшли татаро-монгольські завойовники. Кожний удільний князь зі своєю дружиною боронив свою вотчину, але вони були безсилі проти незчисленних татарських орд. І якщо більшість князів північно-східних земель (в подальшому Московія) здавались на волю переможців, а Галицько-волинські князі в союзі з поляками, литовцями чи угорцями давали відсіч, то князі Чернігівські та Київські полягли в нерівних боях. З того часу ці землі стали напівпустинними, а люди, що уціліли, ховалися по лісових хащах, ярах, за монастирськими стінами та в інших потаємних місцях. З досліджень вчених на Слобожанщині та й на Сіверщині (теперішня Чернігівщина) часто використовували для схованок густі зарості глоду. З берегу річки чи озера, а, можливо, з ярка прорубували малопримітну доріжку в середину таких заростів, утворювали там велику галявину і будували собі житло. Таким чином люди ховалися від татар-наїзників, котрі зграями шастали по Україні і забирали в полон людей, щоб потім продати у неволю на східних та кримських невідільних ринках. А наїзди їхні були страшенні, спустошливі. Як свідчить літопис, тільки за один напад на Поділля і Галичину в 1498 році татарами було захоплено близько 100 тис. бранців. Брала вони всіх поспіль, тільки стариків убивали на місці. Міцних же чоловіків приковували до весел на галерах, решту чоловіків і жінок продавали в рабство, красивих дівчат забирали в гареми, а з малих хлопців виховували яничарів (гвардійців). Це були найстрашніші війська, добре навчені, не знали свого походження, а в боях не просили пощади.

У ті часи на правім березі річки Доч, майже в її витці були чималі зарості глоду (де тепер городиська лікарня), там і знайшов собі притулок якийсь сіверець. Це було, мабуть, десь у XIII столітті. А річка Доч була тоді повноводна. Брала вона початок з Миченківського озера. Тепер воно звичайне мілководне болото, а тоді було чимале озеро, тому у назві його слово «озеро» збереглось. На своєму шляху, там де її перетинає Батурицький шлях, вона приймала води великого джерела. Витікало воно з пагорба, що праворуч, як їхати з Бахмача. А вже недалеко вищезгадуваних глодових заростів у цю річку впадав величезний струмок, який збирав чотирма потоками води з великого водозбору. Перший потік збирав води з низинних полів, де тепер селище ім. Петровського, та Окантових низин і протікав мимо колишнього колгоспу ім. П'ятирічки, а потім між вулицями Берег та Литва. Другий

потік збирав води і протікав мимо колишнього колгоспу «14-річчя Жовтня», перетинав вулицю Литва і впадав в перший потік. Третій збирав води з урочища «Мушак» і протікав ставками через усе село поміж вулицями Юшка та Шлях, біля колишньої церкви зливався з першим потоком. Четвертий потік збирав води з полів, що на захід від села, і зливався з першим і третім потоками біля старої школи. За словами старожилів на цьому потоці було збудоване водяне колесо, що приводило в рух дві великі ступи, де товкли пшоно. Ось ці чотири потоки так наповнювали річку Доч водою, що поселянин, який оселився в глодових заростях пізніше, побудував водяне колесо і мав водяного млина. З цього ремесла він отримав прізвисько «Мельник», а в подальшому розбагатів і став паном Мельником. Нащадки його дожили до революційних подій початку ХХ століття. Старий пан, кажуть, помер у Городищі, а сини його трохи раніше виїхали в Росію. Ось з тих пір і до цього часу існує в Городищі район «Глоди», а «Млинок» — це, мабуть, місце перетину річки Доч з дорогою в Глоди, тут колись був водяний млин.

Про цей водяний млин згадує Б. Лепкий у своєму романі «Мотря». А матеріали до роману Лепкий збирав у кінці ХІХ століття.

Про джерело, що вище згадувалось, я чув таку оповідь. Десь у середині ХІХ століття це джерело перетворилося на водойму діаметром близько десяти сажнів і називалось по-місцевому «Сковорідка». У цьому водоймищі вода завжди була світла і холодна. Тут напували пастухи худобу, що там паслась, і кількість води ніколи не зменшувалась, бо завжди поповнювалась ця «Сковорідка» підземним джерелом. Частина води витікала в річку, що була поряд.

Але полишмо «Глоди», «Млинок» та «Сковорідку», а продовжимо оповідь про подальший розвиток поселення, що тут розташувалось. Якщо поселення в глодових заростях можна віднести до найстаріших — близько ХІІІ століття, то трохи пізніше, можливо, уже в ХІV столітті, на пагорбі, де тепер приміщення старих дерев'яних шкіл, оселився заможніший поселенець. Він створив для себе загорожу-фортецю, що зі сходу омивалась великим ярком, а з заходу викопаним глибоким рівчаком, по якому навіть вода протікала. А в'їзд до цієї загорожі був на теперішньому перехресті, що утворюється вулицями Шлях, Журбівка та Беріг. Він, цей поселенець, привів з собою і підсусідків, розселивши їх по вулиці Беріг. Тут же на цій вулиці була його худоба, а випасалась вона по берегу річки Доч. Ото і є там урочище «Пастовні», ця назва і тепер зберігається. У подальшому ця загорожа зникла. По викопаному рівчаку утворили дорогу, що і тепер існує. На пагорбі жили, можливо, нащадки Корнієнки, що наприкінці ХІХ століття із-за малоземелля переселилися в Томську губернію. На вільних Сибірських землях вони так розбагатіли, що пшеницю вивозили вагонами. В час колективізації їх розкуркулили і Павло Корнієнко з дітьми приїхав у Городище. По жіночій лінії він був родичем моїм діду та бабі Міщенкам, тому деякий час вони жили в них. Багато цікавого він розповідав про сибірське життя. У голодівку 1932—33 років всі дорослі померли, а діти — нащадки їх — виховувались в колгоспі. Можливо, і зараз хто-небудь із них залишився в живих.

По виїзді Корнієнків з села, на їхньому дворіщі побудовано школу, що, мабуть, зберігається і тепер.

В ХІV столітті, а точніше в 1363 році, в часи завоювання Сіверщини литовським князем Ольгердом, на пагорбі між першим і третім потоком (ярками) виникла ще одна загорожа, котра з двох боків омивалась ярками, а з південного боку відрізана глибоким рівчаком. Тут оселився, мабуть, якийсь завойовник-литовець, а челядь свою, що привів

із Литви, розселив по вулиці, що потім стала називатись Литвою. Але українські землі не пішли завойовникам на користь, і вони всі з нащадками в скорому часі вимерли, а, можливо, їх винищила якась морова хвороба, що в ті часи часто бувало. На цьому пагорбі в подальшому була збудована церква, а навкруги хоронили небіжчиків. Бо коли будували нову церкву, що тепер клуб, а це вже за пам'яті мого діда Іллі, то викопували великі людські кістки. Люди говорили, що раніше були великі люди — більші за теперішніх.

Ярок між цими пагорбами був глибокий. Розповідала моя баба Параска, що коли була малою, то пішли купатись туди якісь односельці Гурин та Мирон, надто високі, і потопились. Потому люди боялись там купатись.

Ось ці дві загорожі-городища і дали, мабуть, назву нашому поселенню — Городище.

Пізніше, це вже можливо за Богданових часів, тут оселились козаки Журба, Конон, Кіт, Матяш, Юшка, Пацюк і інші, з підсусідками, тоді і пішли назви вулиць Журбівка, Кононівка, Котівка, Матяшівка, Юшка, Пацюківка. А Криничанка, одна з перших вулиць, що з'єднувала загорожі з Глодами, мабуть, названа так тому, що тут багато було криниць — підземних джерел, котрі поповнювали своїми водами річку Доч. Ми, невдячні нащадки, перейменували всі вулиці на новий лад, щоб зовсім забулася історія наша. Мене ж спонукало написати цю легенду те, що в краєзнавчих літописах, виданих в останні часи, без усяких на те підстав, зазначено, що село з'явилося в XVII столітті.

Хай це буде легенда, але, як на мене, можна її взяти за основу, і для краєзнавця буде якийсь матеріал. Її, цю легенду, можна доповнювати, але не бажано міняти, бо всі здогадки взяті з переказів старих людей чи літературних джерел. А склав її уродженець села Городища Батурнської волості Конопотського повіту Чернігівської губернії.

І. ГОРІЛИЙ
Чернігів,
листопад 1995 р.

